

Hermeneutyka mitu dionizyjского w filozofii Fryderyka Nietzschego

*Moim Rodzicom Jadwidze i Wiesławowi
w podziękowaniu za miłość i troskę*

NR 3229

Malwina Rolka

Hermeneutyka mitu dionizyjского w filozofii Fryderyka Nietzschego

Redaktor serii: Publikacje Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji
Urszula Szućcik

Recenzent
Maria Kostyszak

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział I	
Dionizos i Apollo w metafizycznej perspektywie <i>Narodzin tragedii</i>	17
Filozoficzna recepcja mitów Dionizosa i Apollona	19
Dionizyjskie i apollinijskie wymiary tragedii greckiej	33
Sztuka tragiczna a grecki pogląd na świat	42
Mit tragiczny a sztuka romantyczna	52
Rozdział II	
Dionizos i Apollo w optyce filozofii woli mocy	67
Dionizyjska natura woli mocy	68
Wola mocy a oblicza pozorności	87
Od metafizyki do psychologii: typ dionizyjskiego twórcy	98
Rozdział III	
Dionizyjska wykładnia wiecznego powrotu	105
Mityczna struktura wiecznego powrotu: Ariadna i Zaratustra	106
Dionizyjska wykładnia wiecznego powrotu na tle innych interpretacji	125
<i>Tako rzecze Zaratustra</i> — mitologia wiecznego powrotu	130
Rozdział IV	
Dionizyjskość a konteksty nihilizmu	149
W cieniu kryzysu	150

Dionizos przeciw Ukrzyżowanemu	164
Dionizyjski indywidualizm nadczłowieka	175
Immoralizm – dionizyjska post-moralność	189
Rozdział V	
Dionizyjski styl filozofa-artysty	201
Styl dionizyjski	202
Dionizyjskie środki i formy: metafora, aforyzm, dytyramb	211
Sztuka filozofii boga-kusiciela	225
Zakończenie	235
Bibliografia (wybór)	245
Summary	253
Zusammenfassung	254

Wprowadzenie

Głębia i bogactwo refleksji Nietzschego stanowią wciąż niewyczerpane źródło inspiracji, które pociąga za sobą niezliczoną liczbę komentarzy i analiz, prezentujących często radykalnie odmienne jej wykładnie, wyłaniające mnogość kontekstów, w jakich można, a — ze względu na jej perspektywiczny charakter — wręcz należy ujmować jego myśl. Obranie tematyki dionizyjskiej jako zasady organizującej zaproponowaną tutaj interpretację myśli Nietzschego wydaje się uzasadnione przede wszystkim dlatego, że Dionizos patronuje jej od samego początku i pomimo metamorfoz oraz przewartościowań, dokonujących się wraz z ewolucją jego filozofii, nie opuszcza jej aż do końca, naświetlając kluczowe konteksty namysłu. Pomimo że z systematycznym wywodem na temat dionizyjskości spotykamy się jedynie na wczesnym etapie filozofowania Nietzschego — w dwóch pracach z lat siedemdziesiątych: *Narodzinach tragedii* oraz *Światopoglądzie dionizyjskim* — to jej permanentne prześwitywanie spoza symboli i metafor, dostrzegalne w całokształcie jego dzieła, świadczy o tym, że niemiecki autor nigdy nie wyzwolił się spod czaru greckiego boga. Przemiany optyki dionizyjskiej obrazują kierunek rozwoju myśli Nietzschego, co pozwala zaakcentować ewolucję jego wczesnych intuicji, eliminując właściwą większości interpretacji skłonność do odgraniczania dionizyjskiego charakteru *Narodzin tragedii* od filozofii woli mocy, traktowanej jako radykalny zwrot przeciwko młodzieńczym inspiracjom bez uwzględnienia i artykulacji momentów przejścia pomiędzy nimi. Hermeneutyka mitu dionizyjskiego uwypukla znaczenie kategorii życia, której nadrzędność

stanowi niezmiennie reprezentatywny rys filozofii Nietzschego. W jej optyce staje się możliwe nie tylko odsłonięcie zasady scalającej różnorodność dynamicznie rozwijających się wątków myśli niemieckiego autora, lecz także wydobycie jej tragicznego przesłania dla pograżającej się w kryzysie nowoczesności.

Problematyka filozofii dionizyjskiej Nietzschego pojawia się w obrębie funkcjonujących już w dyskursie interpretacji, wśród których na uwagę zasługują zwłaszcza cztery pozycje. Pierwszą z nich jest książka Rüdigera Safranskiego, *Nietzsche. Biografia myśli*¹, która wprawdzie nie przyjmuje dionizyjskiej wykładni jako zasady przewodniej filozofii Nietzschego, lecz mimo to wyraźnie akcentuje jej znaczenie nie tylko w dziełach przypadających na początek lat siedemdziesiątych, lecz także w obrębie filozofii woli mocy, kształtującej horyzont kolejnych pism autora *Zaratustry*. Inny aspekt kontekstu dionizyjskiego uwypukla koncepcja typów psychologicznych Carla Gustava Junga², ujmująca opozycję Dionizosa i Apollona z *Narodzin tragedii* w ramy dychotomii ekstrawersji i introwersji. Punkt wyjścia, obrany przez Junga, wydaje się cenny z racji zakorzenienia w optyce analizy psychologicznej, która oddaje kierunek zwrotu dokonującego się w myśli Nietzschego wraz z rozwojem właściwych jej tendencji krytycznych, wymierzonych w dualistyczną metafizykę. Mankamentem psychologicznego podejścia Junga jest jednak zignorowanie filozoficznego wymiaru *Narodzin tragedii*, które jednoznacznie przyjmują orientację metafizyczną. Jung zdaje się nie dostrzegać znaczenia, które nadaje jej Nietzsche ze względu na akcentowany w swojej pierwszej książce ruch przezwyciężania, spajający optykę *Narodzin tragedii* i filozofię woli mocy, a przy tym określający kluczowy rys jego sposobu myślenia. Z kolei Gilles Deleuze w wydanej w 1962 roku książce *Nietzsche i filozofia*³ oraz w opublikowanej trzy lata później jej skróconej wersji⁴ koncentruje się na systematycznym ujęciu dionizyjskich wątków filozofii woli

¹ Por. R. SAFRANSKI: *Nietzsche. Biografia myśli*. Przeł. D. STROIŃSKA. Warszawa 2003.

² Por. C.G. JUNG: *Typy psychologiczne*. Przeł. R. RESZKE. Warszawa 1997.

³ Por. G. DELEUZE: *Nietzsche i filozofia*. Przeł. B. BANASIAK. Warszawa 1998.

⁴ Por. G. DELEUZE: *Nietzsche*. Przeł. B. BANASIAK. Warszawa 2000.

mocy i wyłaniających się stąd konceptów wiecznego powrotu, nadczłowieka i nihilizmu, a także ich symbolicznych odniesień do mitu. Słabość tej interpretacji zasadza się na permanentnej eliminacji z myśli Nietzscheańskiej wymiaru egzystencjalnej głębi, który w najwyższym stopniu wydobywa właśnie hermeneutyka dionizyjska z racji tego, że nie rości sobie pretensji do spetryfikowania jej w postać abstrakcyjnego systemu. Mistrzowsko precyzyjne analizy Deleuze'a prowadzą do ponownego uwikłania w pułapkę metafizycznego *a priori*, której w końcu sam Nietzsche próbował uniknąć, zwracając się w stronę mitu jako przeciwwagi dla tradycyjnych schematów filozoficznych. Ponadto, Deleuze nie poświęca zbyt wiele miejsca szczegółowym analizom aspektów *Narodzin tragedii*, ani ich historyczno-filozoficznemu kontekstowi, co uniemożliwia mu uchwycenie ewolucji dionizyjskości. Zdecydowanie najpełniejszej prezentacji wątków dionizyjskich w filozofii Nietzscheańskiej dokonuje Henryk Benisz w monograficznej pracy *Nietzsche i filozofia dionizyjska*⁵. Autor bardzo szczegółowo analizuje dionizyjski charakter inspiracji Nietzschego, a także poświęca wiele miejsca rekonstrukcji ich mitycznych źródeł, zachowując jednakże równowagę pomiędzy ujęciem wątków dionizyjskich z *Narodzin tragedii* oraz ich przewartościowaniem wnoszonym wraz z filozofią woli mocy. Benisz osadza także dionizyjską filozofię Nietzschego w szerokim kontekście jego diagnozy i krytyki nowoczesności, z których ma wyłonić się nowe oblicze Dionizosa. Struktura książki Benisza, cenna ze względu na szczegółowość i systematyczność prezentowanego materiału, wydaje się jednak nie uwzględniać ewolucji filozofii dionizyjskiej w przewartościującym ruchu myślenia, które naświetla istotę dążeń niemieckiego autora, mieszczącą w sobie próbę dokonania fuzji tragicznego światopoglądu Greków oraz nastawienia właściwego nowoczesności. W związku z powyższym Benisz nie uwzględnia dionizyjskich kontekstów Nietzscheańskiego warsztatu twórcy – kwestii stylu i językowego perspektywizmu – wydobywających egzystencjalne i kulturowe znaczenie figury filozofa-artysty.

⁵ Por. H. BENISZ: *Nietzsche i filozofia dionizyjska*. Warszawa 2001.

Zaproponowane tutaj hermeneutyczne ujęcie myśli Nietzschego oscyluje pomiędzy dwoma wymiarami interpretacji: zewnętrznym i wewnętrznym. Pierwszy z nich wyraża się w spojrzeniu na „całość” dzieła Nietzschego, zorganizowanym wokół wątków dionizyjskich, którym nadaje on wyraz filozoficzny, ujmując je początkowo w ramy tradycyjnych pojęciowych schematów, zaczerpniętych od Artura Schopenhauera i Immanuela Kanta (wczesna koncepcja dionizyjskości), by następnie, przewartościowując pierwotne intuicje, dążyć do osadzenia ich w nowym kontekście, współtworzonym przez idee woli mocy, wiecznego powrotu, nadczłowieka, filozofa-artysty, a także poszukiwania dróg przewyciężenia nihilizmu (późna koncepcja dionizyjskości). Zewnętrzny wymiar hermeneutyki mitu dionizyjskiego wydobywa dynamikę właściwą filozofii Nietzschego, akcentując zarazem jej ewolucję i ciągłość. Obranie takiej drogi jej interpretacji pozwala na uwypuklenie równocześnie kierunku przejścia od wczesnej do późnej koncepcji dionizyjskości oraz ich punktów stykowych, by na ich przecięciu pogłębić wykładnię elementów konstytutywnych dla filozofii dionizyjskiej. W związku z powyższym zewnętrzny wymiar hermeneutyki mitu dionizyjskiego wymaga zajęcia stanowiska metodologicznego, z którego wyłania się struktura interpretacji, porządkująca kolejność podejmowanych zagadnień oraz poszukiwanie zależności pomiędzy nimi, naświetlanych z perspektywy przyjętej zasady organizującej myśl Nietzschego. Ruch w obrębie tego wymiaru pozwala zatem uchwycić rozwój podejmowanych przez Nietzschego wątków nie tylko w kierunku horyzontalnym, obejmującym przejście od wczesnej do późnej koncepcji dionizyjskości, lecz także w kierunku wertykalnym, tj. postępujące pogłębianie rozumienia dionizyjskości wykładnią grawitujących wokół niej aspektów myśli niemieckiego autora, których odczytanie zostaje dzięki temu wzbogacone o nowe konteksty.

Napięcie pomiędzy horyzontalnym i wertykalnym ujęciem dzieła Nietzschego pozwala wyodrębnić dionizyjskość jako zasadę organizującą jego wykładnię. Porządkujący charakter tej zasady wprowadza hermeneutyczny postulat struktury rozumienia, którego „zadanie polega na rozszerzaniu na kolejne koncentryczne kręgi jedności

rozumianego sensu”⁶, co oznacza, że ruch w jego obrębie postępuje „zawsze od całości do części i z powrotem do całości”⁷ tekstu. Proces rozumienia jest porządkowaniem w tym znaczeniu, że wychwytywany sens jakiegoś elementu zostaje umieszczony w danym układzie odniesienia, który wyłania się w toku interpretacji⁸. Gwarantujący rozwój rozumienia ruch przebiega w dwóch kierunkach: po pierwsze, układ odniesienia, wydobywając znaczenia pojawiających się w jego obrębie elementów, pogłębia ich rozumienie, jednocześnie każdy z nich rozszerza i wzbogaca układ odniesienia. Historia sposobu recepcji wątku dionizyjskiego w filozofii Nietzschego odsłania dynamiczny i perspektywiczny charakter jego myśli. Inicjuje ją metafizyczna perspektywa *Narodzin tragedii*, rozwijająca się w filozofię woli mocy, która okazuje się ugruntowaniem mistycznej intuicji wiecznego powrotu. Ta z kolei rozszerza metafizyczną optykę pytania o sens, negując uniwersalistyczne roszczenia jej wartościowań, którym ma zostać przeciwstawiona siła dionizyjskiego mitu, wypływająca wprost z życiodajnych mocy greckiej kultury. Dzieło autora *Zaratustry*, odczytane jako szereg wariacji na temat mitu Dionizosa, odsłania swój egzystencjalny wymiar, który ma przekraczać struktury racjonalnego substratu metafizyki. Poszerzane kolejnymi perspektywami rozumienie dionizyjskości kształtuje względem nich układ odniesienia, w którym wszystkie współgrają, wzbogacając go jednocześnie o nowe znaczenia i horyzonty.

⁶ H.G. GADAMER: *Koło jako struktura rozumienia*. W: *Wokół rozumienia. Studia i szkice z hermeneutyki*. Red. G. SOWIŃSKI. Kraków 1993, s. 227.

⁷ Ibidem.

⁸ W zbliżony sposób swoje stanowisko interpretacyjne dookreśla Karl Jaspers: „Sama interpretacja polega na wzajemnym odnoszeniu do siebie centralnych twierdzeń. Dzięki temu tworzy się uniwersalny rdzeń służący za punkt orientacji. Rdzeń ten w dalszym toku interpretacji potwierdza się lub przemienia, zawsze jednak kieruje lekturę ku pewnemu i istotnemu pogładowi dzięki zawartym w nim już wcześniej kwestiom. Taki sposób interpretacji uzasadniony jest w wypadku Nietzschego w większym stopniu niż w wypadku jakiegoś innego filozofa ze względu na rozbitą formę dzieła Nietzschego, przede wszystkim jednak ze względu na pośredniość każdej jego poszczególnej myśli oscylującej między tym, co zdaje się absolutnie pozytywne, a tym, co na pozór absolutnie negatywne”. K. JASPERS: *Nietzsche. Wprowadzenie do rozumienia jego filozofii*. Przeł. D. STROIŃSKA. Warszawa 1997, s. 14.

Ujęcie dionizyjskości w charakterze układu odniesienia — kształtowanego ruchem od całości do części i od części znów do całości — nastrocza pytanie o możliwość uchwycenia dzieła Nietzschego jako całości. Karl Jaspers porównuje je do rozsadzonej ściany skalnej, której każdy ułamek odsyła do całości, nie wznosząc jednocześnie budowli, dla której zburzenia dokonano. Pomimo tego Nietzsche zostawia interpretatorowi możliwość odczytania swojego przesłania: „To, że dzieło leży tu jak zwalisko gruzów, nie oznacza, iż duch pozostaje niewidoczny dla tego, kto już raz wkroczył na drogę możliwości budowania”⁹. Fakt, że dzieło Nietzschego ma charakter fragmentaryczny, nie oznacza, że nie odnajdziemy w jego strukturze spójności myśli, która kieruje się wewnętrzną logiką rozwoju tych samych tematów i motywów. W dionizyjskiej optyce *Narodzin tragedii* współgrają wątki przenikające całą twórczość Nietzschego, do których należą, takie jak pytanie o charakter istnienia i jego sens, tragiczność, admiracja dla Greków, problematyka dekadencji, kryzysu i pesymizmu, krytyka nowoczesności, relacja prawdy i pozoru, osobowość twórcy i miejsce sztuki w życiu. Mówienie o całości dzieła Nietzschego nie oznacza w związku z tym interpretacyjnego dążenia, które miałyby na celu doprowadzenie do dogmatycznego ustanowienia jednej niezbywalnej jej wizji, wykluczającej inne możliwości jej odczytania. Nie byłoby to zgodne ani z duchem myśli filozofa, ani z wieloperspektywicznym ujmowaniem przez niego dionizyjskości. Potraktowanie jej jako zasady organizującej myślenie Nietzschego ma raczej na celu poszukiwanie takiej drogi interpretacji filozofii autora *Narodzin tragedii*, która stara się zaprezentować ją w możliwie najszerzej perspektywie. W osiągnięciu tego celu ważną rolę odgrywa rozpatrzenie symbolicznych i metaforycznych znaczeń konstytutywnych momentów dionizyjskości.

Przyjęcie dionizyjskości jako zasady porządkującej myśl Nietzschego jest uzasadnione o tyle, że w bogactwie symboliki dionizyjskiej poszukuje on wyrazu dla swoich intuicji, konceptów i przedsięwzięć, niewyrażalnych w tradycyjnym języku filozofii, co otwiera wewnętrzną wymiar hermeneutyki mitu dionizyjskiego. Dzięki eks-

⁹ Ibidem, s. 9.

ploracji kolejnych płaszczyzn dionizyjskiego mitu, Nietzsche wciąż poszerza konteksty swojej filozofii oraz wskazuje tendencje i kierunek rozwoju myśli zmierzającej w ostatecznym rozrachunku ku fuzji doświadczenia Greków i nowoczesności. Perspektywiczny charakter, właściwy dziełu filozofa, znajduje swój wyraz w metamorfozach i dookreśleniach rozumienia dionizyjskości, w którym spotykają się jego intuicje i intencje. Perspektywizm stanowi odpowiedź na wieloznaczność i różnorodność życia, wypływając wprost z właściwego nowoczesności krytycznego nastawienia, które zostaje skierowane przeciwko żądaniom uniwersalnej wizji rzeczywistości. Słuszność ma zatem Jean Grondin, gdy stwierdza, że „Nietzsche jest chyba pierwszym nowoczesnym autorem, który pokazał fundamentalnie interpretacyjny charakter naszego doświadczenia świata”¹⁰. Hermeneutykę mitu dionizyjskiego, którą posługuje się Nietzsche, konstytuuje od wewnątrz napięcie pomiędzy zwrotem w stronę mitu oraz warunkującą perspektywiczne ujęcie samoświadomością człowieka nowoczesnego. Mit, stanowiąc łącznik przeszłości i przyszłości, jest u Nietzschego źródłem naturalnych mocy kultury, a siła jego oddziaływania symptomem jej zdrowia i żywotności. W swojej pierwotnej postaci nie może jednak zostać przywrócony w warunkach kształtujących krytyczną samoświadomość jednostki nowoczesnej, wyznaczonych dziejową sytuacją kryzysu, który okazuje się przede wszystkim załamaniem wiary w uniwersalność obowiązujących schematów interpretacji rzeczywistości, właściwej zarówno tradycyjnej metafizyce, jak i mitowi. Hermeneutyka mitu, którą uprawia Nietzsche, ma dwa aspekty: krytyczny (negatywny), o ile w jej świetle mitem okazuje się metafizyka, oraz pozytywny, o ile mit przejęty we władanie sztuki staje się polem twórczej aktywności, ujawniając wciąż nowe sensy i znaczenia i otwierając kolejne horyzonty.

Inspiracja mitem dionizyjskim ujawnia się najpełniej w *Narodzi-nach tragedii*, gdzie Nietzsche poszukuje wyrazu dla niej w woluntaryzmie Artura Schopenhauera oraz w twórczości Ryszarda Wagnera. Wskłajając wczesne rozumienie dionizyjskości w perspektywę meta-

¹⁰ J. GRONDIN: *Wprowadzenie do hermeneutyki filozoficznej*. Przeł. L. ŁYSIEN. Kraków 2007, s. 24.

fizyczną, niemiecki autor jednocześnie najsilniej osadza ją w podłożu mitycznym. Wypracowane w ten sposób tło staje się punktem wyjścia dla filozofii woli mocy, na gruncie której późne rozumienie dionizyjskości w jej związkach z ideami wiecznego powrotu, nadczłowieka czy kwestią nihilizmu przewartościowuje wprawdzie optykę metafizyczną, lecz nie traci permanentnego odniesienia do mitu, a wręcz je rozszerza. Istotą metamorfozy dionizyjskości, z którą mamy tu do czynienia, jest próba zespolenia dwóch sprzecznych tendencji — samoświadomości nowoczesnej jednostki oraz typu twórcy odzyskującego w dionizyjskim natchnieniu bezpośredniość właściwą mitowi. Jak zostało już powiedziane, koncepcja woli mocy, krytycznie przewartościowując *Narodziny tragedii*, koresponduje z obecnym tam rozumieniem dionizyjskości i rozwija wyrażone w nich intuicje. Niemniej jednak z relacji Nietzschego dowiadujemy się, że wypływa ona także z odmiennego źródła, ponieważ stanowi filozoficzne ugruntowanie dla mistycznego przeczucia wiecznego powrotu i pojawia się dopiero w odpowiedzi na nią. W podwójnej genezie koncepcji woli mocy odzwierciedla się charakter, jaki pragnął nadać swojemu nowemu pojmowaniu dionizyjskości, streszczającemu się w postulatcie wcielenia negatywności nowoczesnego sceptycyzmu w wyznaczony intuicją wiecznego powrotu obszar afirmacji życia, w ramach którego ulec musi ona naturalnemu wyczerpaniu. W związku z powyższym interpretacja, obierająca za swój przewodni motyw wątek dionizyjski, w punkcie wyjścia powinna wydobyć jego przewodnie rysy i konteksty, które pojawiają się w *Narodzinach tragedii*, gdzie Nietzscheński Dionizos po raz pierwszy odsłania swoje oblicze, by następnie śledzić ich metamorfozy na gruncie filozofii woli mocy. Ujęcie myśli Nietzschego w optyce mitu dionizyjskiego zrywa w tym miejscu z chronologicznym porządkiem jej wykładni na rzecz uwypuklenia jej ciągłości. Pomimo że na wzmianki o wiecznym powrocie natrafiamy wcześniej, jego zasadniczy sens zostaje ukazany dopiero na tle wyrażonej *explicite* idei woli mocy, stanowiącej jego filozoficzne ugruntowanie, a przy tym odnajdującej drogę także do dionizyjskości z *Narodzin tragedii*.

Wieczny powrót, odsyłając do dionizyjskiej metafizyki pierwszej książki Nietzschego dzięki korespondującej z nią koncepcji woli

mocy, posiada także inną wykładnię, która dopełnia kontekst, w jakim się pojawia. Nawiedzającej Nietzschego latem 1881 roku intuicji wiecznego powrotu nadaje on rangę ekstazy doświadczenia afirmacji życia, które drogę do mitu odnajduje zarówno w swojej bezpośredniości, jak i w postulowanej sile wpływu, którą przynieść miała kulturze europejskiej. Celem jej wyrażenia Nietzsche rozszerza kontekst dionizyjskich inspiracji, wprowadzając postać Ariadny, wielkiej nieobecnej *Narodzin tragedii*, której symbolika w osobliwy sposób łączy się z mitem proroka Zaratustry. Dionizyjska wykładnia wiecznego powrotu nadaje filozofii Nietzschego wymiar egzystencjalnej głębi, naświetlając żądanie radykalnego rozstrzygnięcia pytania o sens i jego utratę, stawianego w obliczu cierpienia, któremu afirmatywnie ma podporządkować się nadczłowiek. Interpretacja, przyjmująca za swój punkt wyjścia dionizyjskość jako zasadę organizującą myśl Nietzschego, wydobywa centralne znaczenie wiecznego powrotu, które, wprowadzone w *Tako rzecze Zaratustra* wraz z wolą mocy i nadczłowiekiem, w pierwszej znajduje swoje filozoficzne ugruntowanie, a w drugim — żądanie realizacji, naświetlając jednocześnie sensy nadawane obu i rozjaśniając zarazem dzięki nim własne.

Postać nadczłowieka odsłania swoje ugruntowanie w mitycznym wymiarze wiecznego powrotu, odsyłając do *amor fati* — afirmacji istnienia, jednocześnie dookreśla także kierunek Nietzscheańskiego przewartościowania dionizyjskości, które, jak już wspomniano, znajduje swój wyraz w przejściu od metafizyki *Narodzin tragedii* do historyczno-rozumiejącej psychologii woli mocy. Oznacza to, że nadczłowiek może narodzić się jedynie w określonej sytuacji dziejowej, w mrocznej epoce nadciągającego i wypełniającego się nihilizmu, by przewartościować jej kondycję zasadą dionizyjskiej afirmacji. Konteksty, w jakich Nietzsche diagnozuje nihilizm i poszukuje dla niego dróg przewyciężenia, naświetlają kierunek rozwoju jego dionizyjskiego zamysłu, w którym dąży do wywiedzenia nadczłowieka z przewartościowania znaczenia wielkiego nihilistycznego kryzysu nowoczesności, stąd stanowi on paradoksalny splot nowoczesnej krytycznej świadomości i spontanicznej aktywności twórcy. Nietzsche w koncepcji nadczłowieka dąży do nadania nowoczes-

nemu indywidualizmowi znamion dionizyjskich i dzięki temu do przewartościowania egzystencjalno-kulturowych horyzontów Zachodu, łączącego w sobie oczyszczającą moc samoświadomej krytyki oraz immoralny charakter cnoty darzącej, które spotykają się w zasadzie autoafirmacji. Nadając sobie miana ostatniego nihilisty, immoralisty, kusiciela, filozofa-artysty, Nietzsche pragnie z nadczłowieka uczynić swoje posłannictwo, realizujące się w roli dytyrambicznego poety, wieszczącego jego nadejście. Optyka dionizyjska kluczowy tu problem stylu wydobywa na tle koncepcji afirmatywnej twórczości zdolnej podporządkować sobie negatywną moc krytyki, którą Nietzsche usiłuje realizować we własnej praktyce pisarskiej. Figura filozofa-artysty, przez pryzmat której Nietzsche niewątpliwie odczytuje samego siebie, osadza dionizyjskość w wymiarze skrajnie indywidualnym, choć jednocześnie to właśnie w nim poszukuje nadziei na odnalezienie uniwersalnego kryterium i zasady przewartościowania wartości.

Malwina Rolka

Hermeneutics of the Dionysian Myth in the Philosophy of Friedrich Nietzsche

Summary

The book is dedicated to the Dionysian sides of Friedrich Nietzsche's philosophy, at the same time attempting to examine his work through the prism of an explication grounded in the myth. Dionysus appears here both as a sign of the past, through which by deciphering the universal character of mythical symbols one should seek ancient wisdom about the human nature, as well as a sign of the future, about to manifest itself in the figure of the *Übermensch*. In Nietzsche's work, this deity is sometimes perverse, wears masks, and tempts; his myth is also coupled with the deepest worries and desires of man, designating the horizon of his existence and eternal yearnings. The dualistic nature of the deity — reflecting life's dynamic character — appears in the writings of *Zarathustra's* author in a perpetual game of covering and uncovering senses and meanings, which establish its special place in the explication of his ideas. Following the myth's paths within Nietzsche's philosophy necessarily leads to progressing in two parallel areas, which nominate the framework of his Dionysian hermeneutics. Its external dimension is based on accepting Dionysus as a rule organizing the explication of Nietzsche's work; his ideas — in both early and final writings - concentrate around it, despite its accompanying contradictions and ruptures. However, hermeneutics of the myth also reveals an internal dimension within the layer of Dionysian symbolism; for Nietzsche, it becomes the source of inspiration and intuition, which cannot be expressed in the traditional language of philosophy, ultimately fulfilled in the fusion of Greeks' tragic worldview and modernity. The main intention of the book is an attempt to approach Nietzsche's Dionysian philosophy at the intersection of both hermeneutical dimensions in order to highlight its dynamic and prospective character.

Malwina Rolka

Die Hermeneutik des dionysischen Mythos in Friedrich Nietzsches Philosophie

Zusammenfassung

Das Buch ist dem dionysischen Charakter der Philosophie Friedrich Nietzsches gewidmet und bezweckt, sein Werk hinsichtlich des Mythos auszulegen. Dionysos erscheint hier sowohl als ein Zeichen der Vergangenheit in dem dank Entschlüsselung des universellen Charakters von mythischen Symbolen die uralte Weisheit der menschlichen Natur zu suchen ist, als auch Zeichen der Zukunft, das sich im Gestalt eines Übermenschen verwirklichen sollte. Nietzsches Gott ist hinterhältig, trägt Masken und verführt, und sein Mythos scheint mit den tiefsten menschlichen Sorgen und Wünschen, die die Horizonte des menschlichen Lebens und dessen uralte Sehnsüchte bestimmen, gekoppelt zu sein. Die dynamischen Charakter des Lebens widerspiegelte, zwiespältige Natur des Gottes erscheint in den Werken des Autors von *Zarathustra* als ständiges Spiel mit Entdeckung und Verdeckung der Sinne und der Bedeutungen. In seiner Philosophie ist Nietzsche dem Mythos auf der Spur und bewegt sich parallel in zwei Bereichen, die den Rahmen seiner dionysischen Hermeneutik setzen. Äußeres Ausmaß der Hermeneutik beruht darauf, dass man das Dionysische für ein Prinzip hält, das die Grundlage für Auslegung Nietzsches Werke ist. Rings um das Prinzip konzentrieren sich Nietzsches Gedanken – in seinen früheren, wie auch letzten Schriften – obwohl damit viele Widersprüche und Abbrüche einhergehen. Die Hermeneutik des Mythos enthüllt aber auch ihr inneres Ausmaß, das sich in der Schicht der dionysischen Symbolik befindet. Diese Symbolik wird für Nietzsche die Quelle von den mit konservativer philosophischer Sprache nicht zu ausdrückenden Inspirationen und Intuitionen, die sich schließlich in der Verschmelzung von der tragischen Weltanschauung der Griechen und der Modernität verwirklichen sollen. Das wichtigste Ziel des Buches ist, die dionysische Philosophie Nietzsches im Schnittpunkt von den beiden hermeneutischen Ausmaßen aufzufassen, um deren dynamischen Zukunftscharakter darzustellen.

Redaktor: Magdalena Białek
Projektant okładki: Aleksandra Gaździcka
Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel
Korektor: Aleksandra Gaździcka
Łamanie: Bogusław Chruściński

Copyright © 2014 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 987-83-8012-158-4
(wersja drukowana)
ISBN 987-83-8012-159-1
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 16,0. Ark. wyd. 15,5.
Papier Alto 80 g/m², vol. 2,0 Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław